
МАРИЈА АНЧИЋ-ОБРАДОВИЋ

Стваралачке способности језика у области творбе ријечи

Питање о томе како настају ријечи уопће, односно како настају у неком конкретном језику, свакако спада у питања од изузетног значаја. Фердинанд де Сосир по коме »језик јесте систем знакова у којем је једино релевантно повезивање смисла и акустичке слике«, сматра да »вјерни представници језика јесу рјечник и граматика«¹ Зато, када говоримо о неком конкретном језику, у први план нужно стављамо ријечи — а њима и де Сосир, додијељује главно мјесто (*рјечник* и *граматика*) —, јер се без знања ријечи никако не бисмо могли служити тим неким конкретним језиком, нити бисмо без комбинација тих ријечи унутар реченица, тј. у говору (*parole*), усменом или писменом, могли проучавати граматичке (морфолошке или синтаксичке) структуре тог неког конкретног језика.

И управо та чињењца што срж неког језика чине у првом реду ријечи, ставља проблем настајања нових ријечи, као један посебан вид генерирања, тако рећи у први план, па би у савременој лингвистици овом питању требало да се посвети знатно више интереса, што неки совјетски лингвисти задњих деценија заиста и чине. У нашој науци о језику још увијек се, на жалост, творби ријечи не посвећује онолико пажње колико би то она заслуживала.²

¹ Ferdinand de Laussure: Cours de linguistique générale. Payot, Paris, 1972, p. 32.

² Ево шта, уосталом, о творби ријечи каже М. Стевановић: »Нама, истина грађњу речи у српскохрватском језику, ни у граматици још није могуће дати оно место које му по важности припада јер врло мало имамо детаљно проучених питања из те области.« (М. Стевановић: Савремени српскохрватски језик. Београд, 1964. стр. 401.)

Међутим ни у совјетској лингвистици, поред свих напора и залагања најелитнијих екипа совјетских научника, и поред изванредних резултата који су се на том пољу постигли, творба ријечи, као посебна лингвистичка дисциплина, још увијек не стоји тако сјајно. Преостао је, наиме, још читав низ неријешених, прилично комплицираних проблема из ове области. Ј. С. Кубрјакова, нпр., тврди да се, приликом проучавања система творбе све до недавно ишло у правцу инвентарисања начина и типова творбе ријечи. У новије вријеме, по њеним ријечима, све чешће се подижу гласови лингвиста који указују на теоретску заосталост творбе ријечи. А пошто је уочено да творба ријечи теоретски заостаје за другим лингвистичким дисциплинама, учила се и чињеница да се у испитивању не примјењују разрађени и поуздани методи, па чак да творба ријечи нема ни како треба разрађену своју терминологију;³ што опет особито важи за нашу науку о творби ријечи.

Новонастала ријеч у десосировском поимању тог термина, тј. као неразложиви спој означитеља и означеног, обично представља нову творевину и с обзиром на облик (акустичку слику, гласовни склоп) и с обзиром на семантику: за нови појам (означено) добија се и нова форма (означитељ). Међутим нова ријеч може да представља нову творевину само с обзиром на облик (мијења се означитељ), што је ријетко (— апсолутни синоними); или нова ријеч може да задржи стари, већ употребљавани гласовни склоп, али јој се промијени семантика (мијења се означено), што значи да је настала као резултат појаве новог значења уз већ постојећу акустичку слику, уз већ постојећу форму, што може остати у оквиру такозване полисемије. Па ипак, и у једном, и у другом, и у трећем случају увијек добијамо нове ријечи, нове језичке јединице, нове језичке знакове са своје обавезне двије стране: означитељем и означеним.

Чињеница да се сваки језик непрекидно богати новим ријечима позната је и опћепризната, и интензивнији прилив нових ријечи у неком језику обично је везан за интензивнија збивања у друштвеном, економском, политичком, научном и културном животу народа који говори тим језиком. Довољно је сјетити се читавог низа нових ријечи које су се појавиле у руском језику и ушле у широку употребу а везане су за испитивање свемира и развитак астронаутике. Уп. *спутник*, *астронавт*, *космонавт*, *космодром*, *прилунитися*, *прилунение*, *луноход* и др.

Стварање нових ријечи везано је често и с потребама превођења, које је опет обично стимулисано културним и научним подстицајима. Тако је својевремено и Вук Ст. Караџић дошао у ситуацију да ствара нове ријечи приликом превођења Новог завјета.⁴

Некад се у језику пак у извјесном тренутку може осјетити и интензивнији прилив страних ријечи. Тако сваки језик може да обогати свој

³ Е. С. Кубрјакова. Что такое словообразование. Москва, Издательство «Наука», 1965, стр. 11—12.

⁴ Види А. Белић: О грађењу нових речи. Наш језик IV, 1936, стр. 129—131.

рјечник и позајмљивањем ријечи из неког другог језика. Код нас се, на примјер, у последње вријеме запажа доста жива, некад можда немјесна и претјерана, тенденција убацивања страних ријечи, нарочито из енглеског језика: *снекбар*, *грил*, *мејк ап*, *ер кондејшин*, *контејнер*, *бармен*, *слајд*, *минимаркет*, *ферибот*, *слип* итд. Посуђена ријеч се том приликом обично прилагођава фонетском и морфолошком систему језика који је прихвата.⁵

Међутим, а ово је нарочито значајно, овако или онако, своја или туђа, ријеч није никад »измишљена«, већ је на основу језичког материјала »направљена« било у језику који испитујемо било у другом, одакле је, као већ готова и преузета. Данашња лингвистика сматра као аксиом поставку о томе да се ријечи не »измишљају«, него »праве« од већ постојећег материјала у језику.⁶ Другим ријечима, нове ријечи се творе од старих, тј. од ријечи које већ припадају лексичком фонду датог језика. А ова црта језика, тј. могућност стварања нових ријечи од већ постојећих старих изабавља нас од ужасног и немогућег напора да памтимо хиљаде и хиљаде потпуно различитих, ничим не мотивисаних ријечи.

Питање о томе како су настале прве ријечи неког језика не треба да у ову тврдњу унесе никакву дилему ни пометњу јер то задира у питање о постанку језика уопће, о чему се не може ништа поуздано рећи, јер нам испитивање тог проблема није непосредно доступно, па га савремена лингвистика, за извјесно вријеме, скида с дневног реда.

Занимљиво је успут напоменути да се приликом стварања ријечи врши у датом језику својеврсно сегментирање ванлингвистичке стварности. У нашем језику, на примјер, постоје ријечи *стриц* (очев брат) и *ујак* (мајчин брат), док се у савременом руском језику за ова два појма употребљава једна ријеч *дядя*. Тако је наш језик овом приликом при сегментацији ванлингвистичке стварности пошао даље, па, ако се из руског контекста не може недвојбено закључити да ли се ради о очеву или мајчину брату, пред нашег преводиоца искрсава веома озбиљна дилема како заправо да на наш језик преведе ту руску ријеч. Као врло интересантна илустрација за овакво различито сегментирање могу да послуже и примјери из малајског, односно мађарског језика у односу на

⁵ Тако, на примјер, за посуђену француску ријеч »*жyрy*« (која је у француски доспјела из енглеског) имамо у нашем језику ријеч *жyри* са промијењеним акцентом, гдје је француско *й* пренесено помоћу нашег *и*. У косим падежима појављује се *ј* па имамо двије варијанте основе: *жyри/жyриј*-. Уп. *жyрија*, *жyрију* итд. Додавањем гласа »*ч*« оспособили смо туђу ријеч да уђе у наш систем падешких основа, за које је карактеристично да се завршавају на сугласник. У руском језику је француско *й* пренесено као *ю* у писању (*жyри*), али не и у изговору, а ријеч се не склања због чега искаче из руског система деklinације именица.

⁶ Као примјери измишљених ријечи обично се наводе ријечи *Кодак* (назив фирме за производњу фотографских апарата), затим *гас*, коју је први пут употребио кемичар Б. Хелмонт (1577—1644) на основу грчке ријечи »*хаос*« (*χαος*), односно по асоцијацији с њемачком ријечју Геист »*дух*«, што, изгледа, није тачно утврђено, и још понека.

француски, па и на наш и руски језик. Наиме, једна малајска ријеч, *sudara*, покрива двије француске ријечи: *frère* и *soeur*, као, уосталом, и наше, односно руске ријечи *брат* и *сестра*. А у мађарском језику пак сегментирање иде тако далеко да постоје посебне ријечи за појмове »старији брат«, »млађи брат«, »старија сестра«, млађа сестра«. (*batya, öces, néne, húg*)⁷

Из оваквих примјера се види да се сегментација ванлингвистичке стварности може у једним језицима подударати, а у другим разизлазити. Овакве појаве имају, вјероватно, извјесну друштвено-историјску подлогу која можда зависи и од менталитета или »духа народа« по В. Хумболдту, али се то лингвисте не мора директно тицати.

У сваком случају рјечничко благо неког народа одраз је свих збивања у животу тога народа, па се језик може проматрати и с тог становишта, или, боље речено, испитивање језика из овог апскета може да послужи као помоћно средство за разне друге, првенствено историјске, научне дисциплине.

Овај аспект, међутим, не мора да буде интересантан и за лингвисту: њега у првом реду може да занима испитивање и откривање система у језику, који се у области творебе ријечи састоји у проучавању механизма творбе и изналажењу образаца творбе, тј. модела према којима језик ствара нове ријечи.

Из потреба комуницирања, а на бази ванлингвистичке стварности, у језику се, дакле, перманентно стварају нове ријечи, и овај процес је увијек жив и присутан, па ипак ми га и поред тога не можемо у потпуности директно проматрати јер нам се презентира тек његов крајњи резултат: већ готова, у *говору* реализирана и актуализирана, облички и семантички формирана, новонастала лексичка јединица.

Стога није нимало чудно што се, поред свих настојања совјетске лингвистике, није још увијек проучила суштинате језичне креаторске способности, јер творба ријечи је веома комплицирана дисциплина не само због тога што нам сама њена стваралачка процедура измиче, јер се она код говорног лица одвија механички, већ и због тога што је творба ријечи с једне стране повезана са својеврсним морфолошким процесима, а с друге са лексичким с обзиром да сваки новонастали гласовни склоп у исто вријеме добија и своју семантичку, тј. лексичку позадину. У овом свјетлу нам неће изгледати претјерана тврдња Ј. С. Кубрякове да се творба ријечи није могла досад похвалити неком добро разрађеном опћом теоријом.⁸

⁷ Наведени примјери из малајског, француског и мађарског узети су из Хјемслевљевог чланка, гдје он помоћу њих објашњава појмове комутације и супституције. Л. Ељмслев, Можно ли читати, што значења слов образукт структуру. »Новое в лингвистике«, вып. II, Москва, 1962, стр. 127.

⁸ Е. С. Кубрякова. Что такое словообразование. Москва, издательство »Наука«, 1965, стр. 11—12.

А језик ипак упорно и зналачки, лежерно и ноншалантно, не базирајући се ни на какве теорије, разрађене или неразрађене, али ослањајући се на своје, опћеприхваћене, законе, које, мада подсвјесно и механички, и те како поштује говорно лице, ствара и ствара у говору нове ријечи и на најразноврсније начине иживљава своје творбене креаторске тенденције. Па зашто језик то заправо чини? Да ли је то креирање само извјестан хир, играрија или неминовна потреба?

Свакако да језик у служби понеког корисника може да постане и хировит, настројен »хипертворачки«, а да ли ће та његова стваралачка незајажљивост, или само несташлук, постати у говору (било писменом било усменом) његов позитивни или негативни атрибут, зависи од укуса и смисла за мјеру дотичног корисника.

Зато када говоримо о стваралачкој способности језика у области творбе ријечи, морамо напоменути и о двије различите судбине њених креаторских резултата, што, углавном, зависи од околности у којој је нова ријеч први пут употријебљена, као и од реалне потребе за таквом ријечју.

Наиме, једанпут се новостворена ријеч, (можда и незаслужено), прима као успјели производ творбеног стваралачког процеса, подесан за стандардну употребу, тј. новокреирану ријеч постепено усваја цијели језички колектив, па тако она, послје стваралачког акта, остаје и даље у оптицају као опћеприхваћена лексема и најзад постаје саставни дио нормативног рјечника.

Други пут опет творбена стваралачка способност језика тек ефемерно блесне разним новим лексемама у говору (појединца) које, и не приближивши се нормативном дијелу рјечника, оставе за собом само траг тренутно плануле искрице језичког потенцијала, понекад толико драг и освјежавајући, добро дошао и у обичној комуникацији, а поготово књижевном дјелу.

А спољашњи свијет и његово темпо стално нас засипају новим појмовима за које се у језику траже одговарајући изрази. Међутим, полазећи од, рецимо, садашњег стања неког, на примјер, нашег језика, могло би се можда тврдити да не постоји никаква ванлингвистичка стварност чија се сегментација не би могла спроводити на бази већ постојећих ријечи, али не путем творбе, већ помоћу комбинација тих ријечи⁹, што опет, у крајњој линији доказује неисцрпне стваралачке могућности језика, само овог пута не на терену творбе ријечи, већ у области синтаксе.

Нема, наиме, таквог предмета (ријеч предмет узимамо у најширем смислу) ванлингвистичке стварности који се не би могао описно пред-

⁹ Ово је друга основна поставка методике К. Reuninga у књизи »You and Freude«. Види у књизи: А. А. Уфимцева: Опыт изучения лексики как системы. Москва, 1962, стр. 53. Прва реченица поставке гласи: Оно што се изражава једном ријечју може бити изражено групом ријечи.

ставити. Мјесто *обућар* може се рећи »човјек који прави или поправља обућу«, мјесто *документарца* — »документарни филм«, мјесто *кишобран* — »предмет који брани (штити) од кише« итд., итд.

Теоретски, дакле, мјесто да за нове појмове ствара нове ријечи, језик би се на извјесном ступњу развитка могао служити само старима.¹⁰ Дакако, у пракси бисмо се на овај начин врло брзо нашли у својеврсном ћорсокаку, па су због овога језици, када се ради о стварању нових ријечи, већином веома сналажљиви и инвентивни.

Ова домишљатост језика, кад се ради о креирању нових ријечи, диктирана је, поред осталог, врло вјероватно, законом лингвистичке економије, тј. тежњом лица које говори (*sujet parlant*) да уштеди енергију приликом говора.¹¹

Али пошто је језик у првом реду средство за споразумијевање, то не смијемо испустити из вида ни лице којему је обавијест упућена. Зато се и са становишта лица које слуша можда може говорити о економисању енергије која се утроши за разумијевање. Слушалац ће се вјероватно више измучити да схвати реченицу: С крова се оборило оно што се обично налази на димњаку и окреће се у зависности од дувања вјетра, него: С крова се оборио вјетроказ. Тако друга верзија исте информације значи знатну уштеду енергије и за говорника и за слушаоца.

Информација у другој верзији је по свој прилици и знатно јаснија и прецизнија, и ово иде у прилог поставци да језик подржава мисао, јер, како каже В. Хумболдт: »Ријеч... је једино у стању да од појма начини посебну јединицу у свијету мисли«.¹²

И управо зато да би се ослободио сувишног материјалног, тј. гласовног, баласта и смисаоне расплинутости, да би се, дакле, ослободио гломазних синтагма и атрибутивних реченица у служби детерминатива, као и да би помоћу посебне ријечи искристалисао посебан појам, језик прибјегава механизму творбе и путем говора ствара нове ријечи, посебне лексичке јединице — гласовно и смисаоно кондензоване адекватне најразличитијих, конкретних и апстрактних, појмова.

Механизам творбе ријечи је дио језичког система који се, као и остали његови дијелови остварује у конкретној структури, у говору. И у српскохрватском и у руском језику творбени систем је разнолик, јер српскохрватски и руски језик спадају у инвентивне језике у погледу могућности стварања нових ријечи, што значи да у овим језицима

¹⁰ Језик заправо то стално и чини. Уп. машина за прање сућа, стројно превођење, бијели хлеб, годишње доба, електрични воз, професор универзитета, бензинска пумпа итд., итд.

¹¹ Кад се говори о лингвистичкој економији, обично се мисли на уштеду енергије као на узрок фонетских промјена. Види: А. Martinet, *Economie de changement phonetiques*. »Сувремена лингвистика«. Загреб, 1962, бр. 1. Али уштеда енергије је још већа ако се нека комплицирана синтагма може замијенити посебном ријечју.

¹² В. Гумболдт, О сравнительном изучении языков применительно к различным эпохам их развития. У књизи: В. А. Звегинцев: *История языкознания XIX—XX веков*. Москва, 1964, стр. 82.

постоје разни начини за њихову творбу. Занимљиво је како на ове различите могућности творбе гледа совјетска лингвистика, тј. како се у савременој совјетској лингвистици систематизирају различити начини творбе ријечи.

В. В. Виноградов разликује морфолошки, лексичко-семантички, лексичко-синтаксички и морфолошко-синтаксички начин творбе. Овакве подјеле се придржава и Н. М. Шански¹³, а оваква подјела је и иначе, углавном, тј. с незнатним измјенама и интервенцијама, опћеприхваћена у совјетској лингвистици.

1. *Лексичко-семантички* начин јесте она врста творбе када већ постојећи гласовни склоп добије нову семантичку позадину, ново значење. На примјер руска ријеч *долг* у значењу »обавеза« и у значењу »узето на зајам« у ствари су двије ријечи.¹⁴ Исти примјер може да послужи и за наш језик. Уп.: То је мој *дуг* према отаџбини и: Исплатио сам *дуг*.

2. *Лексичко-синтаксички* начин творбе обухвата појаву срашћивања ријечи. Уп. руске ријечи *сумасшедший, сегодня, тотчас* настале од: *с ума шедший, сего дня, тот час* или наше *будибокснама, назлобрз, оченаш* од: *буди бог с нама, на зло брз, оче наш* (као назив молитве која је по тим двјема почетним ријечима добила име). Овај начин творбе назива се још и само синтаксичким.

3. *Морфолошко-синтаксички* начин представља пребацивање ријечи из једне врсте у другу. Уп. руске ријечи *столовая, дежурный, раненый* или у нашем језику *дежурни, крива, стари* (у значењу »отац« или »стари човјек«), гдје су придјиви пребачени у именице.

4. *Морфолошки* начин извођења нових ријечи сматра се најзначајнијим и најважнијим. Овај начин располаже са више средстава за творбу, па га В. В. Виноградов¹⁵ дијели на:

а) *Сложенице*. Нова ријеч настаје спајањем двије или више ријечи у једну. Руски примјери: *дрвокол, солнцепек, водопад*. Српскохрватски: *вјетроказ, громобран, водопад*.

б) *Фонетско-морфолошки* начин, који је некад попраћен и фонетским промјенама. Уп. руске ријечи *глушь* од *глуцхой*, *чернь* од *черный*, *треть* од *третий* и сл. или наше примјере *вез* од *вести*, *зијев* од *зијевати*, *плач* од *плакати*, *чџста* од *чџст* и сл.

Фонетско-морфолошки или бесуфиксни начин морфолошке творбе, према терминологији В. В. Виноградова, односно базафиксни, према Н. М. Шанском, назива се још и само морфолошки, или, према терминологији на енглеском језику, конверзијом.

¹³ Н. М. Шанский. Основы словообразовательного анализа. Москва, 1953.

¹⁴ Ово стоји у вези с прилично компликованим питањем хомонимије, односно полисимије оваких ријечи у које се ми не можемо упуштати.

¹⁵ В. В. Виноградов. Вопросы современного русского словообразования в свете трудов И. В. Сталина по языкознанию, »Русский язык в школе«. Москва, 1951, стр. 2. III

В. В. Лопатин¹⁶ разматра овај начин као творбу помоћу нултог суфикса (нулта афиксација), што с извјесног становишта можемо сматрати инајприхватљивијим јер се тиме обезбјеђује рашчлањивост, овдје заправо бинарност и смисаоне и гласовне стране ријечи, што је карактеристично за сву суфиксалну творбу. Уп. *млад-ић* јесте «млад човјек», *жвак + О + флексивни наставак -а* јесте «жвакаћа гума».¹⁷

ц) *Суфиксални* начин творбе. Нова ријеч се добије кад се основи за творбу дода суфикс. *Партий — њиј, прокат — чик, учи — тель, горд — ост* могу да послуже као примјери за руски језик, а за српскохрватски језик наводимо: *град — ски, лов — ац, земљ — шите, горд — ост* и сл.

д) *Префиксални* начин служи се префиксом који се ставља испред већ готове, формиране ријечи. На примјер: *до — безгатаь, на — строго, раз — будить* или у српскохрватском језику: *под — председник, пред — радник, пре — строг, раз — дијелити*.

е) *Префиксално-суфиксални* начин. Основи за творбу у исто вријеме додаје се и префикс и суфикс. Руски: *под-стакан-ник, про-стен-ок, под-матер-е* и српскохрватски *примор-је, под-нож-је, за-пећ-ак* и сл.

Посебан тип творбе представљају такозване *абривијатуре* које се у совјетској лингвистици називају још и «сложносокращенные слова». То су ријечи типа *колхоз* од «коллективное хозяйство», *военком* (военный комиссар), затим *эс-эс-эс-эр* (СССР, тј. Союз Советских Социалистических Республик), *эм-тэ-эс* МТС, тј. машинно-тракторная станция и сл. Или из наше праксе: *Битеф* (Београдски интернационални театарски фестивал), *Улух* (Удружење ликовних умјетника Хрватске) *Гранап* (Градско набавно предузеће) и сл.¹⁸

Ово је по нашем мишљењу најнеподеснији начин творбе, јер иако семантички повезан са потпуно прецизираним величинама, облици састав овакве ријечи не обезбјеђује ни најмнинималнију мотивисаност

Из овог кратког прегледа видимо како и наш и руски језик располажу приличним бројем средстава за образовање нових ријечи, што несумњиво свједочи о једном бујно развијеном творбеном систему и великој стваралачкој способности и инвентивности оба ова језика.

Међутим, уз овај преглед разних начина творбе морамо изнијети и извјесна објашњења. Наиме, потребно је одмах напоменути да се у српскохрватској науци о језику на неке од набројаних могућности творбе

¹⁶ В. В. Лопатин Нулевая афиксация в системе русского словообразования. «Вопросы языкознания». Москва, 1966, стр. 1.

М. В. Панов, О грамматической форме. Грамматика современного русского языка. «Ученые записки», МГПИИ. Потемкина, т. 73. Москва, 1959, стр.

¹⁷ О нултим суфиксима и нултим флексивним наставцима види у књизи: М. В. Панов. О грамматической форме. Грамматика современного языка. „Ученые записки“, МГПИИ им. Потемкина, т. 73, Москва, 1959, стр. 22.

¹⁸. О абривијатурама у нашем језику информише нас М. Стевановић у његовој већ поменутој граматици («Савремени српскохрватски језик») у одјелу под насловом «Сложене скраћенице», стр. 471—472.

гледа другачије. Тако се у области морфолошке творбе, а о осталим углавном није ни писано, и код Т. Маретића,¹⁹ и код А. Белића²⁰ и код М. Стевановића²¹ префиксални начин творбе (*разбацити, одломити, потпредседник, помајка, небрат* и сл.), као и префиксално-суфиксални (*напрстак, подзimak, запећак, подножје* и сл.)²² не разматрају као посебан начин афиксалне творбе, већ се тако изведене ријечи третирају као сложенице, и то и једне и друге као сложенице с префиксима. У сложенице се у нашем језику такођер убрајају и ријечи које се у совјетској лингвистици третирају као посебан тип који спада у такозвани лексичко-синтаксички начин творбе. То је тип: *будибокснама, назлобрз* и сл.

Неуједначеност ставова у совјетској и нашој науци постоји и с обзиром на ријечи типа: *зијев, прелаз, нанос, извоз, плач* и сл. Овдје постоје извјесна размимоилажења и унутар совјетске лингвистике, али она су или термилошке природе (фонетско-морфолошки или бесуфиксни или безафиксни или просто морфолошки начин, односно конверзија) или се на ову творбу, умјесто као на безафиксну, тј. бесуфиксну, гледа као на творбу помоћу нултог суфикса (такозвана нулта афиксација), што је у крајњој линији ипак релативно близак став, о чему је, уосталом, већ говорено.

У науци о творби ријечи у српскохрватском језику овакве ријечи се дијеле на просте (*зијев, вез, лов*) и сложене: (*извоз, нанос, растис*) и час се уврштавају у просте ријечи, час у сложене.

Изведене именице настале нултом афиксацијом типа *зијев, вођа, вез* А. Белић убраја у просте именице и дијели их на: просте именице од глагола и просте именице од придјева, а ипак признаје да су једне »постале од глагола²³« (*вез, бијег*), а за друге напомиње да су »... саграђене од придева неодређених и одређених, са наставцима именичких деклинација²⁴«. На примјер: *чѐста* (чѐст), *врѐна* (врѐн) и сл.

Овај исти тип изведеница: *зијев вез, вођа, вид, ков, плач* и сл. и М. Стевановић убраја у просте ријечи уз напомену да су оне »...само на око такве, а стварно стоје у вези са речима друге неке категорије, мада оне нису послужиле за извођење тих речи, него су управо од њих, управо од њихова општег дела, изведене²⁵«.

Изведенице постале нултом афиксацијом типа *принос, потоп* А. Белић назива »привидним сложеницама« »...које имају извесне сложе-

¹⁹ Т. Маретић: Граматика хрватскога или српскога књижевног језика, Загреб 1963.

²⁰ А. Белић: Савремени српскохрватски књижевни језик. II део: Наука о грађењу речи. Београд, 1949.

²¹ М. Стевановић: Савремени српскохрватски језик. Београд, 1964.

²² Према класификацији совјетске лингвистике.

²³ А. Белић, Ибид., стр. 25.

²⁴ Ибид., стр. 28.

²⁵ М. Стевановић: Ибид., стр. 411

ничке особине, али које нису сложенице²⁶ и које су »...врло поучне у многим правцима, а нарочито у том што немају никаквог засебног наставка сем своје обличке категорије²⁷.«

Овакве изведенице Т. Маретић убраја у »...именице и придјеве сложене с приједложима²⁸« а М. Стевановић у сложенице с префиксима.

М. Стевановић учава да се о оваквим примјерима (*растис*, *нанос*, *извоз* и сл.) »...мора говорити и у изведеним речима јер су оне ... и обликом и значењем везане с другим речима²⁹«, али одмах и додаје да су оне »...речи ипак посебне врсте«, јер »свака од њих *постала је* (подвукла М. А.-О.) од два дела, од суфикса и простог глагола³⁰«.

На основу горе изнесеног јасно се запажа да је став наших језичара у погледу класификације оваквих изведеница прилично колебљив и несигуран.

Наиме, заиста се не може порећи да се ријечи типа *принос*, *превод*, *извоз* и сл. не састоје од по два морфема: *при* и *нос*, *пре* и *вод*, *из* и *воз*, а ипак се не може тврдити да су ове ријечи постале спајањем ова два морфема. Због овога и није лако донијети одлуку о мјесту оваквих изведеница приликом њихове класификације, што се огледа и у несигурном ставу наших истакнутих језичара.

С друге стране, може се поставити и питање да ли је ријеч типа *вез* проста или изведена. Она је, како смо могли запазити на основу совјетске класификације начина творбе, изведена, и то од глагола *вести*. Али може ли се онда барем тврдити да је она проста по свом морфолошком саставу?

Ово питање, које задира у проблем рапшчлањивања изведених ријечи на морфеме и не тиче се само оваквих ријечи (које су, уосталом, у совјетској класификацији начина творбе добиле своје одређено мјесто) а укључује у себе и закон дихотомије, односно бинарности, врло је сложено и није, по нашем мишљењу, на сасвим задовољавајући начин ријешено ни у совјетској лингвистици. Зато ћемо ово питање разматрати у посебном чланку и покушати да га на извјестан начин, са свога становишта, освијетлимо.

За сада нам преостаје једино то да констатујемо да језик, тај изузетно необичан стваралачки механизам у рукама човјека, на основу свог уређеног гласовног потенцијала (лексичких и деривативних морфема), с једне стране, и одређених правила за творбу, с друге, остварује своје креаторске способности у говору, гдје новонастале ријечи у исто вријеме и реализира и актуализира. Тако експлоатацијом језика и говора, тј.

²⁶ А. Белић: Ибид., стр. 43.

²⁷ Ибид.

²⁸ Т. Маретић, Ибид., стр. 399.

²⁹ М. Стевановић: Ибид., стр. 414.

³⁰ Ибид., стр. 412.

језика у говору (при чему приликом креирања не може изостати ни један ни други) настаје нова ријеч. А ова нова ријеч мора се опет са-стојати од двије стране: *означитеља* и *означеног*. Реализација нове ри-јечи врши се према правилима творбе које диктира систем језика. Али сам чин говора може да доведе до евентуалне својеврсне интер-венције унутар тих правила. За *означитеља* ово значи извјесно одступа-ње од очекиване форме [уп.: становник: становати и посредник: пос-редовати (умјесто очекиваног "посредовник"), протјеранац: протје-ран и интернирац: интерниран (умјесто очекиваног „интерниранац”), и сл.], а за *означено* — семантичко удаљавање од системског (творбеног) значења, које му уз одређеног означитеља нуди језик (и које је блиско граматичком значењу) и приближавање сфери оних значења која спа-дају у област чисто лексичких значења, јер нису мотивисана структуром језичког знака. (Уп.: значење ријечи *писац* у синтагмама "писац пис-ма", "писац поруке" и сл. са ријечју *писац* у значењу "књижевник").

Нова ријеч, уколико је остала говорна лица не прихвате као своју, тј. уколико се она не устали у говору, остаје оказионално, ад-хок оства-рење, које припада области такозованих »потенцијалних« ријечи. Међутим, ако се новонастала ријеч устали у употреби, она ускоро, као објективна лексичка јединица, постаје саставни дио нормативног рјечника датог језика.

На овај начин језик, захваљујући својим изванредним творачким способностима, а у служби човјека који га је и створио, непрекидно и, углавном, са много укуса и смисла за разноликост и оригиналност, креира нове ријечи, и тако стално освјежава и обогаћује лексику најразно-врснијим остварењима.

Словенски језик, захваљујући својим изванредним творачким способностима, а у служби човјека који га је и створио, непрекидно и, углавном, са много укуса и смисла за разноликост и оригиналност, креира нове ријечи, и тако стално освјежава и обогаћује лексику најразно-врснијим остварењима.

Словенски језик, захваљујући својим изванредним творачким способностима, а у служби човјека који га је и створио, непрекидно и, углавном, са много укуса и смисла за разноликост и оригиналност, креира нове ријечи, и тако стално освјежава и обогаћује лексику најразно-врснијим остварењима.

Словенски језик, захваљујући својим изванредним творачким способностима, а у служби човјека који га је и створио, непрекидно и, углавном, са много укуса и смисла за разноликост и оригиналност, креира нове ријечи, и тако стално освјежава и обогаћује лексику најразно-врснијим остварењима.